

نشانه‌شناسی سینما

مجموعه مقالات سینمایی | نظریه و نقد | ۱۱

این کتاب ترجمه‌ای است از:

Film Language: A Semiotics of the Cinema,
Christian Metz, Translated into English by Michael Taylor,
Oxford University Press, 1974.

متز، کریستین

Metz, Christian

نشانه‌شناسی سینما / نویسنده کریستین متز؛ مترجم روبرت صافاریان

۳۲۰ ص، تهران: حکمت سینا، ۱۳۹۵

978-600-8058-05-2

عنوان اصلی: - Essais sur la signification au cinema, 1968

سینما

صافاریان، روبرت، ۱۳۳۶ -، مترجم

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ن ۵ ۲ م / PN1۹۹۵

رده‌بندی دیویی: ۷۹۱/۴۳۰۱

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۴۱۹۶۶۹۵

نشر سينا

تهران، خیابان انقلاب، ابتدای بوریحان، شماره ۹۴، کدپستی ۱۳۱۵۶۹۴۱۶۴

تلفن: ۰۲۱۶۶۹۵۰۹۸ / ۶۰۴۱۵۸۱۹ / ۶۰۴۱۵۸۱۹ شماره: ۶۶۴۰۶۵۰۵

سامانه: ۰۲۱۶۶۹۵۰۹۸

www.hekmat-ins.com

info@hekmat-ins.com

نشانه‌شناسی سینه

نویسنده: کریستین ه...

مترجم: روبرت صافاریان

دبیر مجموعه: بابک تیرایی

چاپ اول: ۱۳۹۵ ش. / ۱۴۳۷ ه. ق.

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۵۸-۰۵-۲

حروفچینی و صفحه‌آرایی: مؤسسه فرهنگی هنری حکمت

چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشرکیمیای حضور

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه (از قبیل چاپ، فتوکپی،

الکترونیکی، صوت و تصویر) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان

فهرست

۱۱	مقدمه مترجم
۱۵	مقدمه نویسند
۱۹	یادداشتی بر اصطلاح‌شناسی
	رویکردهای پدیدارشناسی به سینما
۲۵	۱. دربارهٔ احساس واقعیت در سینما
۳۹	۲. یادداشت‌هایی به‌سوی پدیدارشناسیِ روایت
	مسائل نشانه‌شناسی سینما
۵۵	۳. سینما: زبان یا سیستم زبانی؟
۱۲۳	۴. نکاتی دربارهٔ نشانه‌شناسی سینما
۱۴۱	۵. مسائل دلالت ارجاعی در فیلم داستانی
	تحلیل مناسبات همنشینی نوار تصویر
۱۸۷	۶. طرح کلی قطعه‌های خودمختار فیلم خداحافظ فلیپین ژاک روزیه
۲۱۹	۷. مطالعهٔ مناسبات همنشینی خداحافظ فلیپین ژاک روزیه
	سینمای مدرن: پاره‌ای مسائل نظری
۲۲۷	۸. سینمای مدرن و روایت
۲۷۵	۹. ساختار آینه‌ای در فیلم هشت‌و نیم
۲۸۳	۱۰. گفتن و گفته: به‌سوی سقوط باورپذیری در سینما؟
۳۰۳	پی‌نوشت‌ها

مجموعه مطالعات سینمایی

«نظریه و نقد»

اندیشیدن درباره سینما اگرچه تا مدتی به اندازه تاریخ فیلم سازی دارد، اما تبدیل آن به یک رشته دانشگاهی عمدتاً از دهه ۱۹۷۰ در دانشگاه های انگلیسی زبان دنیا آغاز شد. این رشته جدید، از یک سو، ریت مستقل سینما به عنوان یک فرم هنری، یک رسانه، یک فناوری و نیز یک حوزه انضامی نوین تأکید داشته است. اما، از سوی دیگر، به دلیل پیوند مطالعات سینمایی با رشته های دانشگاهی قدیمی تری مانند تاریخ هنر و یا تئاتر و ادبیات، و نیز بهره مندی آن از ترکیب هایی گوناگون با مقولاتی چون روان شناسی، زبان شناسی، جامعه شناسی، فلسفه، نظریه ادبی و غیره، توجه بسیاری از متخصصان زمینه های گوناگون نظری نیز به این موضوع بینارشته ای جلب شده است. امروزه با اطمینان خاطر می توان گفت که «مطالعات سینمایی» یکی از پربارترین حوزه های علوم انسانی است.

کتابی که در دست دارید یکی از متون شاخص «نظریه و نقد» در این حوزه است. «کریستین متر (۱۹۳۱ - ۱۹۹۳) که یکی از تأثیرگذارترین نظریه پردازان دهه های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ بود، در نشانه شناسی سینما طبقه بندی های زبان شناسی ساختاری را برای سینما به کار برد. او بر آن بود که اگرچه سینما یک «زبان به مفهوم خاص» یا نظام زبانی (مانند لاتین، فرانسوی، یا انگلیسی) نیست، اما در هر حال یک «زبان به مفهوم عام» است که رمزگان بیانی اش را می توان تحلیل یا

سازمان‌دهی کرد تا بتوان نشان داد که سینما چگونه ساختار و امکانات خود را برای دلالت معنا به کار می‌گیرد.^۱

با توجه به این که دو چاپ پیشین ترجمه پیشگام آقای روبرت صافاریان از نشانه‌شناسی سینما در دهه‌های ۱۳۶۰ و ۱۳۷۰ خورشیدی این کتاب را به نمونه‌ای کلاسیک از مطالعات سینمایی به زبان فارسی بدل کرده، بنا بر آن شد که برای چاپ سوم این اثر نیز، سوای برخی بازنگری‌های مترجم، ویرایش فنی دیگری برای کار صورت نگیرد. امید آن داریم که در کنار دیگر آثار حوزه «نظریه و نقد»، ارائه مجاز این کتاب مقبول طبع دوستداران اندیشیدن در باب سینما واقع شود.

بابک تیرایی

دبیر مجموعه «مطالعات سینمایی»

۱. برگرفته از پیشانی‌نوشت لی‌نو برادی و مارشال کونن بر مقاله «انکسائی درباره نشانه‌شناسی سینما»، نوشته کریستین متز، ترجمه روبرت صافاریان در نظریه و نقد فیلم، جلد اول: زبان سینما، گردآوری و ویرایش لی‌نو برادی و مارشال کونن، به‌کوشش و ویرایش بابک تیرایی، نشر حکمت سینا، ۱۳۹۵.

مقدمه مترجم

متر را نخستین بار در فصل مربوط به او در کتاب تئوری‌های اساسی سینما (دادلی آندره، ترجمه مسعود مدنی) شناختم. بعد در فصولی از کتاب‌های چگونگی درک فیلم (جمیز ریاض، ترجمه حمید احمدی لاری) و از نشانه‌های تصویری متن (بابک احمدی، ترجمه نظر معقوله همنشینی بزرگ نوار تصویر آشنا شدم و آن را بسیار جذاب یافتم. به نظر می‌آمد که طنه‌بندی پیشنهادی متر وسیله خوبی برای تحلیل سبک فیلم به روشی منطقی ربه در از کی گویی فراهم می‌آورد. اما شرح طبقه‌بندی متر در هر دو کتاب دشوار و تا حدودی غیرقابل فهم بود. بعدها، وقتی متن انگلیسی کتاب زبان فیلم: نشانه‌شناسی سینما را پدید آوردم، در کمال تعجب شرح خود متر را بسیار روشن‌تر و کاملاً قابل فهم یافتم. علاوه بر این، با خواندن کتاب متوجه شدم که این تقسیم‌بندی محصول نهایی مقدمات نظری و بینشی است که جذابیت آن در جاهایی از نتیجه نهایی بیشتر است (مانند بسیاری از موارد مشابه، اینجا هم مسیر دیدنی‌تر و گیراتر از مقصد است). در این میان تلاش که یکی هم کردم تا در یک مورد مشخص از طبقه‌بندی نوار تصویر فیلم به سینما، روش متر، استفاده کنم. به نظر می‌رسد - و کماکان معتقدم - که سینمای مستند و غیرروایی را می‌توان با توجه به فراوانی (بسامد) انواع خاصی از سینما گماهای متر - مشخصاً سینما گماهای توصیفی و نازمانمند - در قیاس با سینمای داستانی تعریف کرد. حاصل این فکر را در قالب مقاله‌ای ریختم که در بروشور آخرین جشنواره سوره چاپ شد. در این اثنا مقالاتی به‌دستم رسید که به نقاط ضعف مقوله همنشینی بزرگ

اشاره می‌کردند و ناتوانی آن را در عمل واقعی تحلیل فیلم‌های خاص نشان می‌دادند. با این همه نویسندگان بیشتر این مقالات اذعان داشتند که این گونه کاستی‌ها برای کار بلندپروازانه‌ای که متر پیش‌روی خود نهاده، امری طبیعی است و به هیچ‌روی از ارزش کار او نمی‌کاهد. کما اینکه خود متر هم یکی از مهم‌ترین تفاوت‌های برنامه مطالعه نشانه‌شناختی سینما را با نظریه‌های پیشین، وجه علمی و گام به گام آن دانسته و تکمیل آن را موکول به مشارکت پژوهش‌گران و اندیشمندان بسر دانسته است. به هر روی دل‌مشغولی من با این کتاب ادامه یافت و به تصمیم به ترجمه آن انجامید. البته به دشواری کار آگاه بودم، اما بنا را بر این گذاشتم که انجام کار با این روش‌هایی که ناگزیر خواهد داشت، مفید است. نخست به این دلیل که بالا رفته باید ترجمه کتاب‌های نظری پایه را به زبان فارسی داشته باشیم. مجموعه اثری و گزینه‌ای که صرف ترجمه مقالات پراکنده و دست دوم نظریه سینمایی می‌شود، اگر صرف ترجمه ده - پانزده اثر مهم نظریه سینمایی می‌شد، طبعاً بسیار مفیدتر بود. دوم آنکه نظرم اثر متر آن قدر که مشهور شده است دشوار نیست. متر زبان روشنی دارد و مطلب را به شیوه‌ای بسیار منطقی و منظم بسط و شرح می‌دهد.

دشواری فهم متر بیشتر به خاطر فقدان حد و ثبات لازم است، که مشخصاً عبارتند از دانشی درباره نظریه و اصطلاحات نشانه‌شناسی و زبان‌شناسی، بنیان اندیشه متر بر این پرسش استوار است که چگونه می‌توان مداهای نشانه‌شناختی را در مورد سینما به کار گرفت و اینکه آیا این کار اصولاً ممکن است یا نه. توجه به این پرسش اصلی، طبیعی است که خواننده باید مختصر آشنایی با اصطلاحات نشانه‌شناسی مانند انواع دلالت‌ها، مناسبات همنشینی و جانشینی، تحولات هم‌زمانی و در زمانی و غیره داشته باشد. متر چم انگلیسی کتاب هم ظاهراً با این مشکل روبه‌رو بوده و به همین سبب شرح مختصری از مهم‌ترین اصطلاحات نشانه‌شناسی در ابتدای کتاب آورده است. این توضیحات با وجود کوتاهی، می‌توانند به خواننده در درک مطلب یاری رسانند. به زبان فارسی هم منابع اندکی در این زمینه وجود دارد که در انتهای همین مقدمه به خواننده معرفی کرده‌ام.

اقرار می‌کنم اقدام به ترجمه این کتاب جسارت بود و تردید ندارم کاستی‌های بسیاری در کار خواهند بود - در واقع از هم‌اکنون به تعدادی از این کاستی‌ها واقفم، آرزو مندم صاحب‌نظران عرصه زبان‌شناسی و نظریه سینمایی و یک‌یک خوانندگان کتاب، راهنمایی‌ها و انتقادات خود را از من دریغ ندارند، تا در ویرایش‌های بعدی، متن دقیق‌تر و پاکیزه‌تری در اختیار خوانندگان قرار گیرد.

ر.ص.

منابع فارسی

درباره کریستین متز و آثار او

دادلی آنالو، تئری‌های اساسی فیلم، ترجمه مسعود مدنی، انتشارات معاصر، تهران ۱۳۶۵، صص ۳۱ تا ۳۷۰.

جیمز موناکو، چگونگی فیلم، ترجمه حمید احمدی لاری، انتشارات بنیاد سینمایی فارابی، تهران، ۲۷۱، صص ۲۴ تا ۲۴۷ و ۴۱۳ تا ۴۲۲.

رابرت تی ابروین، راهنمای نظریه و نقد فیلم برای تماشاگران، ترجمه فواد نجف‌زاده، انتشارات بنیاد سینمایی فارابی تهران، ۱۳۱۳، صص ۱۵۹ تا ۱۶۸.

بابک احمدی، از نشانه‌های تصویرسازی متن، نشر مرکز، تهران، ۱۳۷۱، به‌ویژه صص ۱۷۱ تا ۱۷۹.

درباره نشانه‌شناسی و زبان‌شناسی سوسوری

مانفرد بی‌یرویش، زبان‌شناسی جدید، ترجمه محمدرضا باطنی، نشر نگاه، تهران چاپ دوم، ۱۳۶۳، صص ۲۵ تا ۳۳. و همین‌طور فصل‌های چهارم و پنجم که اطلاعاتی درباره نظرات

لوئیس یلمسلف، که متز به دفعات به او رجوع می‌کند، در اختیار خواننده می‌گذارند.

آر. ایچ. روبینز، تاریخ مختصر زبان‌شناسی، ترجمه علی محمد حق‌انسان، نشر مرکز، تهران، ۱۳۷۰، صص ۴۱۶ تا ۴۲۱.

رولان بارت، عناصر نشانه‌شناسی، ترجمه مجید محمدی، انتشارات بین‌الملل، تهران، ۱۳۷۰.

بابک احمدی، ساختار و تأویل متن، جلد یک، نشر مرکز، تهران، ۱۳۷۰، صص ۱۱ تا ۲۱.